

Bernhard FUCHS, *Die Städte und Märkte der nördlichen Oberpfalz unter Kaiser Karl IV.* (= Regensburger Beiträge zur Regionalgeschichte 16), Regensburg, Edition Vulpes 2012, 122 s., ISBN 978-3-939112-67-9

OPEN ACCESS

Nestává se příliš často, aby diplomová práce byla ve své úplnosti vydána. V případě knihy Bernharda Fuchse se to však podařilo. Neboť jde o zahraniční monografii s výraznými českými konotacemi, musí každý český medievalista zbystrit, protože takových knižních titulů se neobjevuje příliš mnoho. Jak její název napovídá, vybral si autor téma měst a městeček v severní Horní Falci za vlády Karla IV. Pozornost je tak věnována regionu, který se v padesátých letech 14. století dostal do značného stupně závislosti na českém králi — ať už přímou koupí, nebo lenním poddáním.

Celá práce se kromě úvodu a závěru dělí na pět kapitol. Ve druhé z nich autor nejprve skicuje urbanistický vývoj regionu do poloviny 14. století, kdy do oblasti začíná razantně pronikat český král, a popisuje tak vlastně stav objektů svého bádání před tím, než je ovládl Karel IV. Ve všech sledovaných případech se jednalo jen o malá města (největším byl Sulzbach a Auerbach s Weidenem), popřípadě městečka. Někdy je status sídel nejasný, terminologie kolísá mezi městečkem a městem, a to i v zeměpanských písemnostech. Hlavním pramenem jsou pro autora jednak listiny samotného Karla IV., vedle toho také hornofalcký *Salbuch*, který obsahuje řadu relevantních informací.

V další kapitole je popisováno mocenské pronikání Karla IV. do Horní Falce. Výraznou roli zde sehrávala obchodní trasa směřující z Norimberka do Prahy. S tím souvisela zvyšující se role městečka Bärnau. Právě přes něj odklonil Karel průběh cesty, neboť původně vedla z větší části přes leuchtenberská a wittelsbašská teritoria. Horní Falc byla spravována samostatně a neusilovalo se podle autora o administrativní splývání s českým územím, byť určité náznaky pozorujeme. Je třeba tu zmínit především Tachov (významným aspektem zde byla zvláště úzká návaznost na zmiňovanou obchodní trasu), který byl zařazen do *Salbuchu*, a tachovské městské právo, jež bylo propůjčeno některým místním lokalitám.

Dále se autor věnuje jednotlivým privilegiím, která Karel uděloval zkoumaným subjektům. Rozděluje je do několika skupin na konfirmace, povýšení na město, propůjčení městského práva, ale také na udělování trhů, mílového práva,¹ celní osvobození (týkalo se hlavně Sulzbachu), rozšíření měst a městská opevnění, stejně jako právo těžby dřeva (důležitě zvláště pro oblasti, kde se rozvíjelo zpracování železa v hamrech, které spotřebovávaly velké množství dřeva). Výjimečně byl Karlem privilegován Sulzbach, kterému panovník propůjčil veškeré soudnictví kromě vyšších trestních případů. Fuchs také upozorňuje na zajímavé změny v ikonografii řady městských hornofalckých pečeti, v jejichž obrazovém poli se objevuje český lev.

Pátá kapitola se věnuje městské politice jiných mocenských subjektů v Horní Falci — lantkrabatům z Leuchtenberka a norimberským purkrabím. Oba rody byly v době vlády Karla IV. velmi úzce spojeny s jeho majestátem a dvorem. Není tudíž

¹ V některých případech se i překrývalo. Za pozornost stojí také skutečnost, že bylo uděleno rovněž pro leuchtenberský Grafenwöhr a wittelsbašský Neustadt an der Kulm, ačkoliv tím tak tyto lokality vytvářely blížkou konkurenci pro Eschenbach patřící českému králi.

překvapivé, že jim vycházel vstříc, pokud šlo o povýšení jejich lokalit na město, nebo o udělení městského práva (což se ale prakticky rovnalo aktu povýšení na město).

V předposlední kapitole autor líčí okolnosti zisku Braniborska Karlem IV. a především důsledky, které z toho plynuly pro českou část Horní Falce — tedy zástava většiny jejího území. Následně skicuje osudy jednotlivých lokalit, které ovládal Václav IV., i jiných, jež byly zastaveny Wittelsbachům. Práce je uzavřena soupisem pramenů a literatury, stejně jako užitečným spojeným místně-jmenným rejstříkem.

Z monografické studie Bernharda Fuchse tak získáváme spolehlivé informace o městské politice Karla IV. vůči jeho hornofalckým městům a městečkům. V úvodu knihy autor píše, že studie představuje téměř nezměněnou verzi jeho diplomové práce. Nelze se však ubránit dojmu, že některá doplnění a změny, jež by byly k užítku budoucím čtenářům, měly být přeci jen provedeny. V textu se setkáváme s několika málo přehlédnutími. Tak na s. 37 Fuchs tvrdí, že Lucemburkové nastoupili v Čechách roku 1306. Na s. 89 autor přesvědčuje, že „je nejasné, proč je Pfreimd nazýván městečkem (Markt), když už měl v té době hradby a ty mu musely propůjčovat městský charakter“. Nemusíme jistě zdůrazňovat, že hradby samotné ještě nečinily jakoukoliv lokalitu městem, byť jejich existence patřila k jednomu z atributů městskosti. Na druhé straně se neomezovala zdaleka jen na ně a naopak ne každé (zvláště menší) město jimi nutně muselo disponovat.

Za závažnější nedostatek ale považují to, že autor pracoval vesměs jen s registry příslušných Karlových listin — především osmým svazkem *Regest imperii* (vedle toho ale i s jinými edicemi), které ne vždy dostatečně zohledňují narace písemností soustřeďující se především na dispozici, tedy obsahové jádro. Ale při líčení zisku jednotlivých privilegií jsou právě okolnosti jejich vydání velmi důležité a jako takové nacházely mnohdy svůj odraz v naracích. S tím je úzce spojen další problém. Když autor hovoří o Karlových listinách určených hornofalckým městům a městečkům, hodnotí je výlučně jako snahu Karla IV. o povznesení země. Jistě nelze popírat, že řada aktů mohla být iniciována samotným panovníkem. Fuchs ale zcela nechává stranou skutečnost, že to byla v první řadě města, která profitovala z těchto opatření a že právě ona na nich měla svůj zájem. Stejně jako v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i v Lužicích (a také jinde) vznikala městská privilegia ve valné většině z iniciativy příjemce. Tento aspekt ve Fuchsově práci zcela chybí a veškerou aktivitu při vydávání těchto listin připisuje jen Karlovi. Domnívám se, že to souvisí také s určitým selektivním čtením listin s důrazem na jejich obsahové jádro a nikoliv již na to, jak celé zlistinění proběhlo.

Menší doplnění by si zasloužila i česky psaná literatura k tématu — není citována ani jedna položka. Na vině tu asi nebyla autorova jazyková neznalost, neboť jak uvádí jeho krátký profil v knize, je absolventem mimo jiné oboru český jazyk na řezenské univerzitě. Čeští autoři však nepřicházejí zkrátka úplně, autor zná a užívá jejich německé studie (především Lenky Bobkové).

Jak prozrazuje titul knihy, Bernhard Fuchs se v ní omezil jen na tu část Horní Falce, kterou později ovládl Karel IV. Domnívám se ale, že takové striktní oddělení (které je záměrné; autor o něm mluví v první kapitole) od zbytku regionu a jeho ostatních měst a městeček poněkud zatemňuje kontext vývoje „české“ Horní Falce. Jsou tu sice zohledněny i jiné místní subjekty a jejich městská politika, ten nejdůležitější mezi nimi ale chybí — falckrabata rýnská. Stejně tak by bylo možné sledovat politiku

Karla IV. vůči jejich hornofalckým městům — v tom především největšímu z nich, Amberku. Jemu český král a římský císař roku 1355 konfirmoval všechny svobody a zároveň rozšířil jeho obchodní pravomoci. Roku 1362 pak zlistiňoval v záležitosti dodržování jeho celního osvobození.²

Ku prospěchu věci by také bylo, kdyby autor popsal městskou politiku předchozích a následných držitelů pojednávaných lokalit — lépe by tak vynikla specifika Karlova zacházení s těmito městy a městečky.

V závěru autor srovnává pozornost, kterou Karel věnoval hornofalckému prostoru a Slezsku či Horní Lužici. Jejich privilegování označuje jen jako malé pomoci nesouměřitelné s milostmi určenými slezským či hornolužickým městům (s. 103). Je to jistě pochopitelné, poněvadž šlo také o daleko větší a hospodářsky silnější sídla. Ale neplatí to o všech jako celku. Srovnání s některými menšími městy Šestiměstí by již dle mého soudu možné bylo.

Jak tedy hodnotit nejnávějši práci k městské politice Karla IV. v Horní Falcí? Dostalo se nám tu faktograficky dobře pojaté studie, která popisuje situaci v regionu ve třetí čtvrtině 14. století. Autor také vhodně propojuje dějiny jednotlivých lokalit a tendence Karlovy velké politiky, neztrácí tak ze zřetele ani hlavního hrdinu, ani subjekty jemu poddané. Vzhledem k tomu, že základem jeho analýzy byly především listiny, se domnívám, že jejich rozboru mělo být věnováno více prostoru. To by umožnilo jít do hloubky a detailněji tak rekonstruovat Karlovo chování vůči těmto městům (a městečkům), ale v neposlední řadě i jejich vztah k panovníkovi (stranou zde například zůstala otázka, jakou roli v emisi těchto listin hrál Karlův itinerář).

Tomáš Velička

Heinz-Dieter HEIMANN – Klaus NEITMANN – Uwe TRESP (edd.), *Die Nieder- und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft. Band I: Mittelalter (Studien zur brandenburgischen und vergleichenden Landesgeschichte 11)*, Berlin, Lukas Verlag 2013, 408 s., ISBN 978-3-86732-160-0

OPEN ACCESS

Zaslouží-li si některý z regionů sepsání dějin z domácí i zahraniční perspektivy, pak jsou to v naší souvislosti především Horní a Dolní Lužice. Ani v jedné z oblastí nikdy nevládla domácí panovnická dynastie. Vždy byly podřízeny nějaké vnější moci. Označení těchto regionů jako „míče mezi sousedními monarchy“ je více než výstižné, ať už mezi ně počítáme české krále, polská (slezská) knížata, míšeňská či braniborská markrabata. Pojednávaný svazek je výstupem z první konference k lužickým dějinám, uspořádané ve spolupráci braniborského zemského archivu a postupimské univerzity. Další sborníky již pokrývají či v blízké budoucnosti pokryjí podobným způsobem raně novověké a moderní lužické dějiny.

Kromě úvodního příspěvku z pera editorů, v němž se dozvídáme o proměňujícím se náhledu na lužické dějiny v průběhu staletí a o dosavadních zpracováních,

² Johannes LASCHINGER (ed.), *Denkmäler des Amberger Stadtrechts I: 1034–1450*, München 1994, č. 41, 45.